

TAKÁCS DÁNIEL

Jean-Luc Nancy: Noli me tangere

MMA Kiadó, 2020

„Ne illess engem”, mondja Krisztus Mária Magdolnának az üres sírbolt előtt, majd így folytatja: „mert nem mentem még fel az én Atyámhoz: hanem menj az én atyámfiához és mondd nekik: Felmegyek az én Atyámhoz és a ti Atyátokhoz, és az én Istenemhez és a ti Istenetekhez.” „Ne illess engem” – vagyis az eredeti görög szöveg latin fordításában „*noli me tangere*” –, olvasható *János evangéliumában* (20,17). A figyelemztetés közvetlenül azután hangzik el, hogy két tanítvány és Mária felfedezik, hogy Jézus sírboltja üres, a gyolcs és a lepedők ott fekszenek a földön. A tanítványok rögtön visszasietnek a többiekhez, míg Mária Magdolna a sírbolt mellett marad, siratva a halottnak és eltűntnek hitt Názáretit. Ekkor jelenik meg neki Jézus. Mária először nem ismeri fel, a kertésznek hiszi, azonban Jézus a nevéen szólítja. Mária pedig megnevezi – „Mester” –, vagyis ráismer, aki ezután mondja: „Ne illess engem.”

Jean-Luc Nancy francia filozófus legújabb, magyar fordításban megjelent könyvének (*Noli me tangere*) középpontjában ez az újszövetségi történet áll. Elemzéséhez Nancy a jelenet képi ábrázolásait (Dürer, Rembrandt, Tiziano stb.) is segítségül hívva, Mária Magdolna és Jézus sírboltnál való találkozásának egy meglehetősen sajátos ateista olvasatát nyújtja. Nancy radikális ateista abban az értelemben, hogy miközben a vallásos abszolútumokat – a szentlelket, Istent vagy Isten fiát – mint abszolútumokat elveti, nem akarja ezeket helyettesíteni semmilyen más abszolútummal. Az ateista olvasat tehát alapvetően nem materialista vagy antispirituális olvasatot jelent. Mégis a „*Noli me tangere*” újszövetségi története a feltámadásról szól. Kérdés, hogy mi vihet rá egy ateista filozófust, hogy egy olyan jelenetet és példázatot elemezzen részletesen, konkrét és érzéki módon bemutatva, ami a keresztény feltámadási történet egyik toposza lesz – azon túl persze, hogy fantazmagóriának vagy mesének bélyegezze.

Mindenekelőtt az *Evangéliumokban* ez a beszámoló (Jn 20,17) önmagában is különleges és érdekes. Egyrészt a másik három evangelistánál, a szinoptikusoknál nem olvashatunk erről a találkozásról, másrészt magánál Jánosnál nem sokkal e jelenet után Jézus kifejezetten bátorítja Tamást, hogy

nyúljon bele a sebébe, érintse meg, hogy elhiggye, valóban a keresztre feszített és feltámadott Krisztus áll előtte (20,27). A szinoptikusoknál sehol sincsen olyan jelenet, ahol Jézus megtiltaná a tanítványoknak testének érintését. Sőt, a kereszténység számára Krisztus teste, az ige megtestesülése szublimált formában mintha éppen arról szólna, hogy meg lehet érinteni az Urat, részesedni lehet testében: „*Hic est enim corpus meum*”, vagyis „ez az én testem” – hangzik a vallás egyik legfontosabb misztériuma. Miért mondja akkor Jézus Mária Magdolnának, hogy „Ne illess engem”? Számos értelmezés létezik ezzel kapcsolatban. Az egyik bevett interpretáció logikus módon arra támaszkodik, amivel maga Krisztus indokolja a felhívását. Vagyis ebben az értelemben a „*Noli me tangere*” azt jelenti, hogy „ne gyere hozzám”, vagyis „ne velem legyél, mert mindkettőnknek fontos feladata van még, nekem felmenni az Atyához és dicsőségben visszatérni, neked pedig, hogy menj, és vidd a hírt a tanítványoknak arról, hogy feltámadtam”.

Nancy értelmezése csak egy ponton kapcsolódik a vallásos exegézisekhez, ott, ahol a „Ne illess engem!” gesztusának és pillanatának köztességéről és átmenetiségéről van szó. Itt ugyanis Krisztus úton van az Atyához, Mária Magdolna pedig úton lesz a tanítványokhoz, hogy bejelentse az örömhírt. A filozófus szerint a jelenet szereplőinek ebből a köztességéből és úton levéséből kellene kiindulnunk. Először is ki kell emelni a jelenetet abból a kontextusból, amelybe a vallás helyezi. Nancy szerint ugyanis ami Mária és Jézus között játszódik, az nem a feltámadás beteljesüléséről fog szólni, vagyis a feltámadásnak nem arról a szokásos értelméről, hogy Krisztus „legyőzte az örök halált”, és visszatért az életbe. Ami azt jelentené, hogy úgy tért vissza, hogy miután távol volt a halálban, most újra és teljesen „jelen van”. Nancy azt próbálja megvilágítani a könyvében, hogy Jézus Mária Magdolna előtt megjelenve „feltámadottként van távozóban”. Vagyis eltérően attól, hogy a feltámadást az „örök halál” és az „örök élet”, vagyis a teljes távollét és a teljes jelenlét egymást kölcsönösen kizáró metafizikai ellentétében értsük meg, pontosan köztességként, határként kellene felfognunk, amely élet és

halál között húzódik. Vagy radikálisabban fogalmazva: a feltámadásban a halál terjeszkedik ki végtelenül, illetve az élet mutatkozik meg a halál árnyékában. A Krisztus szájából elhangzó „*Noli me tangere*” – Nancy olvasatában – a jelenlét Mária Magdolna számára megnyíló figyelmeztetése, hogy „ne próbálja azt visszatartani”, „ne próbálja megragadni”, hiszen a titok pontosan abban áll, hogy jelenlétemben mindig távolodom, vagyis paradox módon az állandó távollétben vagyok jelen: amit megérintenél, az visszahúzódik, és ebben az elmúlásban van az igazsága. A jelenlét távolodása pedig a testen – Krisztus feltámadott testén – mutatkozik meg. Fontos ehhez hozzátenni, hogy Nancy számára a „test” – filozófiájának egyik legfontosabb fogalmaként – nem a világos kontúrokkal rendelkező biológiai test, de nem is a szellemmel szembeállított matéria, hanem maga a lét mint alapszövet, az a megismerés és a jelentés elől mindig visszahúzódó réteg, amely mégis lehetségessé teszi a jelentés megszületését. „Az, ami a vallás számára a halhatatlanság fantazmaszerű bizonyosságát hordozó újrakezdődő jelenlét, itt nem mutatkozik másnak, mint indulásnak és távozásnak, melyben a jelenlét valójában eltűnik, miközben jelentését a távozás napján nyeri el. [...] A feltámadás nem más, mint felkerekedés, a rendelkezésre nem álló, a másik, az eltűnő felbukkanása *magában a testben és testként való előtörése*.” [Nancy saját kiemelése – T. D.]

Korántsem könnyű ezt a filozófiai képet megérteni. Sokat segít, ha látjuk, hogy Nancynek ez a *Biblia*-értelmezése is ahhoz a törekvéséhez kapcsolódik, amit aztán a „kereszténység dekonstrukciója” kifejezéssel lehet összefoglalni. Vagyis Nancy célja

az, hogy a keresztény hagyományon belül működő metafizikai ellentétpárokat – örök élet, örök halál; feltámadott, halott; test, lélek; stb. – felbontsa, és feloldja egymásban és egymással. A célja az, hogy bizonyos, a hagyományhoz tartozó szöveghelyek elemzésének segítségével feltárja, hogy a jelentés evilágian nyitott, például az élet és a halál nem egymást kizáró, egymástól élesen elválasztható jelenségek, hanem a halál beletüremkedik az életbe, és az élet átítatja a halált, és éppen ennek az egymásba csúszásnak a határán jön létre a jelentés, ezen a határon beszélhetünk egyáltalán értelemről, az élet értelméről vagy a halál értelméről.

A *Noli me tangere* rövidsége ellenére sem könnyű olvasmány. Nancy a nagy posztstrukturalista mestereket – Derrida, Lacan, Bataille, Blanchot – követve nem szisztematikusan építkező, érvelő szövegeket ír. Fejezetei fragmentáltak és inkább gondolati képekben felvillanó belátásokat közvetítenek, s így az egész könyv inkább egyfajta filozófiai költemény. Ha az olvasó azzal a szándékkal veszi kézbe Nancy könyvét, hogy – hagyományos értelemben – megértse, közelebb kerüljön a „*Noli me tangere*” bibliai jelenetéhez, vagy hogy ismeretségbe kerüljön a jelenettel kapcsolatos festményekkel, feltehetően csalódnia fog. Jean-Luc Nancytól eddig magyar nyelven megjelent már *A portré tekintete* (2010), valamint a *Corpus* (2013) című munka, ám – a mostanival együtt – három könyv csupán töredéke a filozófus immáron ötven kötet körül járó életművének. A *Noli me tangere* jól kapcsolható az eddig megjelent szövegekhez, és kiváló bevezetés abba a hatalmas szövegekorpuszba, amit a Jean-Luc Nancy névvel szokás megjelölni.

